

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію **ПРОКОПЕНКО Аліни Іванівни**
**«Музика для домри з оркестром: композиторська творчість
та виконавська інтерпретація»,**
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»
(галузь знань 02 «Культура і мистецтво»)

Актуальність дисертаційного дослідження А. Прокопенко зумовлена як його безпосереднім зв'язком із сучасними тенденціями розвитку виконавського музикознавства, так і нагальною потребою системного осмислення репертуару для домри в контексті академічного інструментального мистецтва. Тематика роботи органічно впливає з професійних наукових та виконавських зацікавлень здобувачки й водночас продовжує та розвиває здобутки українського домрознавства, суттєво розширюючи уявлення про жанрово-стильові та інтерпретаційні параметри музики для домри з оркестром. Обраний проблемний ракурс належить до кола класичних музикознавчих питань, пов'язаних із вивченням жанру, його історичної еволюції, композиційних закономірностей і виконавських практик. Водночас у вітчизняній музикознавчій науці досі спостерігається певний дефіцит досліджень, присвячених вузькоспеціальним виконавським феноменам, оскільки музикознавці-теоретики нерідко оминають подібну проблематику. Унаслідок цього сформувалися помітні лакуни у вивченні музики для домри з оркестром як самобутнього художнього явища.

Показово, що в фундаментальних працях та навчальних виданнях з історії української музики висвітлення розвитку жанру інструментального концерту зосереджується переважно на фортепіанному та скрипковому репертуарі, тоді як твори для народних інструментів у таких виданнях можуть не згадуватися, зокрема через недостатній рівень їх наукового осмислення в спеціальній літературі. За таких умов особливого значення набувають дослідження, виконані фахівцями, які поєднують музикознавчу та виконавську компетентності, оскільки саме вони формують підстави для

створення більш повної картини розвитку відповідної жанрової сфери, що й визначає наукову релевантність і своєчасність представленої дисертації.

Дисертація А. Прокопенко є концептуально цілісною та логічно структурованою науковою працею. Її основна частина складається з трьох розділів, логіка викладу в яких послідовно розгортається від осмислення теоретико-методологічних засад дослідження та аналізу джерельної бази через висвітлення історичних аспектів розвитку жанру домрового концерту до розгляду жанрово-типологічних різновидів домрово-оркестрової музики в аспекті їх композиторської інтерпретації. Розділи дисертації перебувають у змістовному взаємозв'язку, забезпечуючи послідовне розкриття дослідницької концепції. Змістове наповнення роботи відповідає поставленим у вступі завданням і сучасному рівню наукового опрацювання означеної проблематики.

У розділі 1 «Історіографічні аспекти вивчення української музики для домри з оркестром» узагальнено наукові праці, присвячені проблематиці домрового мистецтва та теорії жанру інструментального концерту. Опрацювання бібліографічних джерел відзначається ґрунтовністю та прагненням охопити максимально широке коло публікацій різних періодів і жанрів — від наукових статей, дисертацій, методичних праць до кваліфікаційних робіт студентів. Ретельність пошуку та аналізу джерельної бази свідчить про широку обізнаність здобувачки з фаховою літературою, шанобливе ставлення до наукових напрацювань попередників і прагнення вибудувати власне дослідження на міцному підґрунті української та зарубіжної музикознавчої думки.

Такий підхід дозволив авторці в підрозділі 1.1 окреслити домрознавство як відносно молоду галузь музикознавства, що нині активно розвивається та характеризується вже достатньо сформованим колом наукових проблем. Позитивне враження справляють ті фрагменти роботи, в яких дисертантка демонструє критичність наукового мислення, коментуючи та уточнюючи окремі положення, висловлені в працях попередників. Зокрема, заслуговує на

увагу коментар щодо сучасної інтерпретації зображення струнно-щипкового інструменту на фресці Софії Київської як лютні, а не домри (с. 26–27, примітка), а також дискусія щодо трактування форми та засобів тематичного розвитку в Концерті-токаті В. Івка (с. 42). Такі спостереження засвідчують не лише належний рівень опрацювання літератури, а й здатність авторки до самостійного осмислення наукової проблематики.

У підрозділі 1.2 здійснено огляд музикознавчих досліджень, присвячених теорії жанру інструментального концерту. Відповідно до сучасних тенденцій розвитку науки дисертантка приділяє особливу увагу маловідомим в українському музикознавстві англomовним працям (А. Вейнуса, М. А. Еріксон, С. Д. Ліндемана, В. С. Ньюмана, Р. Тарускіна, Д. Ф. Тові, С. П. Кіффа та ін.), а також німецькомовному дослідженню Г. К. Коха. Згадані в роботі джерела охоплюють значний часовий діапазон — від 1732 до 2006 року. Водночас авторка детально аналізує напрацювання українських музикознавців щодо визначення специфічних ознак жанру (О. Антонова, М. Бондаренко, Д. Кашуба, Л. Скрипник) та його тембрових різновидів (Н. Вакула, В. Заранський, В. Тимофєєв, О. Пономаренко та ін.). Обсяг опрацьованої літератури є справді значним і свідчить про прагнення дослідниці максимально повно репрезентувати науковий дискурс навколо проблематики інструментального концерту. Водночас для більшої повноти історіографічного огляду доцільною видавалася б згадка і дисертаційних досліджень Д. Гаврильця, присвяченого альтовому концерту, та О. Лучанка, у якому розглядається контрабасовий концерт.

Цінним результатом розділу 2 «Концерт для домри: хронологія розвитку» є запропоноване дисертанткою обґрунтування авторської періодизації жанру домрового концерту та простеження основних тенденцій його розвитку від 1940-х років до сьогодення. На окреме схвалення заслуговує масштаб проведеної пошукової роботи, результатом якої стало залучення до дослідження 34 концертних домрових творів українських композиторів. Вагому науково-пізнавальну цінність мають також віднайдені й

систематизовані біографічні дані про низку маловідомих авторів домрових концертів (О. Ботвінова, О. Семенова, В. Сапелкіна, В. Шишеніна), а також уточнення зв'язків із домровим мистецтвом у творчих біографіях В. Балери, Л. Колодуба та К. Мяскова. Подані у розділі проблемно-аналітичні нариси спираються на чітко визначену систему аналітичних критеріїв, що свідчить про наукову дисциплінованість мислення та високий рівень організації наукового пошуку, створює підстави для коректного зіставлення досліджуваних явищ та підвищує доказовість сформульованих висновків.

Логіка побудови третього розділу ґрунтується на класифікації домрово-концертних творів за структурно-жанровими, змістовими та інструментально-віртуозними критеріями. Це дозволило авторці у п. 3.1 виокремити «базову» модель домрового концерту (Концерт № 3 В. Івка), її «похідну» (Концертино В. Іванова) та «гібридну» (жанрово-синтетичну) форми. У п. 3.2 розглянуто особливості втілення літературної програмності (концерт «Credo!» А. Нижника, Концерт-сюїта Б. Міхеєва, Концерт-поема В. Івка, Концертино Quasi buffa А. Гайдєнка), тоді як п. 3.3 присвячено виявленню рис виконавської специфіки у творах для молодих виконавців.

Методологічну основу аналітичних розвідок розділу 3 становлять принципи композиційно-драматургічного (п. 3.1), семантичного (п. 3.2, з опорою на концепції програмності А. Мухи та Л. Кияновської, теорію музичного наративу Б. Алмена і музичної семіотики Е. Тарасті) та виконавського аналізу (п. 3.3). Наукову цінність розділу підсилює те, що аналітика чотирьох представлених у ньому творів введена у науковий обіг вперше (Концерт №3 В. Івка, «Юнацький» концерт В. Балери, Концерт ре мінор С. Грицаєнко, Концерт Л. Колодуба). В усіх дослідницьких студіях виразно простежується власний виконавський досвід дисертантки, що знаходить відображення у фахових коментарях щодо інструментально-технічної специфіки нотного тексту.

Результати дослідження апробовано у трьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України (категорії Б); у виступах

на 12 всеукраїнських та міжнародних конференціях. Публікації та тематика доповідей відповідають меті, завданням та змісту дисертації.

Практичне значення дисертації полягає у можливості використання її результатів у виконавській, педагогічній та науково-дослідницькій діяльності. Робота становить інтерес для виконавців, які опановують домрово-оркестровий репертуар, викладачів історії виконавства на народних інструментах і музично-історичних дисциплін, а також для науковців, що вивчають процеси становлення та розвитку жанру інструментального концерту в сучасній українській музиці.

Текст дисертації написаний зрозумілою науковою мовою та засвідчує належний рівень володіння поняттєво-термінологічним апаратом дослідження. Робота добре відредагована. Поодинокі технічні похибки (зокрема, у виносці на с. 27 прізвище І. Тоцька слід виправити на І. Ф. Тоцький) мають несуттєвий характер і не впливають на загальне позитивне враження від тексту. Ознак порушення принципів академічної доброчесності в дисертації не виявлено.

Дисертаційне дослідження А. Прокопенко безперечно заслуговує на публікацію у вигляді окремої монографії. При її підготовці доцільно було б реалізувати окреслену самою авторкою на с. 17 перспективу залучення «до матеріалу дослідження творів, які формально не належать до концертного жанру, але несуть у собі його типові ознаки, насамперед відповідний виконавський склад і концертно-віртуозний характер сольної партії». Перспективним видається також додаткове висвітлення типології домрових творів за параметром музичної драматургії.

Питання до захисту зумовлені виключно зацікавленістю тематикою дослідження:

1. У якому значенні у формулюванні теми дисертації використано поняття «виконавська інтерпретація», якщо інтерпретаційний аналіз не зазначено серед методів дослідження у вступі, а аналіз виконавських версій творів не є предметом спеціального розгляду в основних розділах

роботи? Чи можливим є на сьогодні здійснення порівняльно-інтерпретаційних досліджень виконавських версій творів українських композиторів для домри з оркестром? Якщо так, то які саме твори, на Вашу думку, вже мають достатню виконавську традицію для такого аналізу?

2. Чи має жанр концерту для домри з оркестром в українській музиці перспективи для розвитку в майбутньому? Якщо так, то у чому вони полягають?
3. Якщо б Вам, як виконавиці, прийшлося замовляти твір для домри з оркестром, яким критеріям він мусив би відповідати? Кому б Ви його замовили: композитору чи композитору-домристу? Обґрунтуйте, будь ласка, свою позицію.

Отже, дисертація Аліни Прокопенко, є масштабним, багатоаспектним, самостійним, серйозним, глибоким і цілісним дослідженням важливої для українського музикознавства теми. Вона відповідає вимогам МОН України до кваліфікаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії. Авторка роботи Аліна Прокопенко достойна присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво», галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри історії української музики
та музичної фольклористики
Національної музичної академії України

О. О. Дерев'янченко